

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУДОМ ЕФЕКТИВНОГО СПОСОБУ ЗАХИСТУ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Андрій Шабалін,

*кандидат юридичних наук, керівник сектору
узагальнення експертної та судової практики Центру
експертних досліджень НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, адвокат
ORCID ID: 0000-0001-8536-5081*

Статтю присвячено дослідженню цивільно-процесуальних аспектів застосування обрання судом належного та ефективного способу захисту порушеного права в рамках власної судової дискреції. Приділено увагу дослідженню правової природи цивільно-правового захисту, вивчено існуючі доктринальні позиції, нормативну базу в рамках обраної теми. Встановлено особливості реалізації судом дискреційних повноважень щодо застосування ефективного способу захисту порушеного приватного права. Визначено межі застосування означеної дискреції в рамках вирішення цивільної справи. У підсумку знайшли своє визначення основні критерії обрання судом ефективного способу правового захисту.

Ключові слова: цивільно-процесуальний захист, суд, ефективний спосіб захисту, цивільний процес

Вступ. На сьогодні у теорії та практиці значної актуальності набуває питання судового захисту порушеного або невизнаного права. У цьому аспекті цікавим як для науки, так і для практики є дослідження питання застосування судом ефективного способу захисту в межах вирішення цивільного спору. Подібна судова дискреція стала можливою в ході реалізації Судово-правової реформи 2017 року, яка кардинальним чином змінила підходи у сфері всього правосуддя, у тому числі й цивільної юстиції.

Питання дослідження цивільного процесуального захисту було предметом дослідження значної кількості науковців, які приділяли увагу й питанням способі захисту, зокрема: А. В. Венедіктов, І. Е. Берестова, С. С. Бичкова,

В. І. Бобрик, Л. Ю. Василевський, К. В. Гусаров, Р. А. Майданник, В. В. Комаров, С. О. Короєд, А. В. Потапенко, В. І. Тertiшніков, А. В. Шабалін, М. Й. Штефан, О. О. Штефан, С. Я. Фурса та інші.

Натомість на сьогодні є необхідність у виробленні підходів, пов'язаних з реалізацією судом процесуальних повноважень щодо застосування ефективного способу захисту в ході вирішення цивільних справ, у разі, якщо такий не визначено законом, і вироблення на цій основі теоретичних та практичних пропозицій.

Мета дослідження (статті). Є дослідження правової природи дискреційних повноважень суду щодо застосування ефективного способу захисту при вирішенні цивільних справ.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Методи. Обґрунтованість теоретичних положень і рекомендацій щодо подальшого наукового розроблення теми, а також достовірність результатів забезпечено використанням сукупності філософських, загально- і спеціально-наукових методів, що використовуються у правових дослідженнях. Як основний загальнонауковий метод застосовано діалектичний метод наукового пізнання, історико-правового аналізу.

Дослідження. Як зазначалося вище, в Україні в ході реалізації Судово-правової реформи 2017 року значним чином було змінено порядок відправлення правосуддя.

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1] було винесено численні зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України).

Зокрема у процесуальний закон було запроваджено статтю 5 ЦПК України. У зазначеній нормі вказується, що, здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором. У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону. Єдиним способом захисту прав осіб, які є (були) учасниками банку і права та інтереси яких були порушені внаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправного (незаконного) індивідуального акта Національного банку України, Фонду гарантування вкла-

дів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України, є відшкодування завданої шкоди у грошовій формі. Визнання протиправним (незаконним) індивідуального акта/рішення, зазначеного в частині третій цієї статті, не може бути підставою для застосування способів захисту у вигляді визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, вчинених або допущених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку [2].

Нормативний аналіз частин 1 та 2 вищезазначеної процесуальної норми свідчить, що загальне правило дискреції суду щодо обрання та застосування ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, у разі, якщо закон або договір не визначають такого ефективного способу захисту, застосовується лише в межах викладеної в позові вимоги особи, яка звертається до суду.

Зупинимось на деяких аспектах визначення меж застосування ефективного способу захисту судом (реалізації судової дискреції).

Відповідно до статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус судів» єдність системи судоустрою забезпечується, зокрема: 1) єдиними засадами організації та діяльності судів; 2) обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом; 3) єдністю судової практики.

Статтею 5 вищевказаного Закону визначено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства [3].

У ч. 2 статті 2 ЦПК України знайшли своє закріплення основні принципи здійснення цивільного судочинства, до яких, зокрема, належить: верховен-

ство права; змагальність сторін; диспозитивність та пропорційність тощо [2].

До основних засад цивільного процесу належить і принцип керівної ролі суду в ході здійснення судочинства в кожній конкретній справі. Відповідно до положень ч. 5 статті 12 ЦПК України суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість: 1) керує ходом судового процесу; 2) сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами; 3) роз'яснює у випадку необхідності учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій; 4) сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим кодексом; 5) запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вживає заходів для виконання ними їхніх обов'язків [2].

Вказані цивільні процесуальні керівні повноваження суду, що мають вичерпний характер, варто розглядати в комплексі з реалізацією принципу диспозитивності цивільного судочинства, згідно з яким суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього кодексу (ч. 1, ст. 13 ЦПК України).

Вказане означає, що розгляд та вирішення конкретної цивільної справи здійснюється в межах заявлених позовних вимог.

Такий висновок корелюється з положеннями статей 174, 175 ЦПК України, згідно з якими в ході розгляду справи судом у порядку позовного провадження учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору виключно у заявах по суті справи, визначених цим кодексом. У позовній заяві позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування. До змісту позовних вимог належить: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у

рішенні. Обґрунтування заявлених позовних вимог обумовлюється й викладенням обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги та зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини; (пункти 4, 5 ч. 3 ст. 175 ЦПК України).

Отже, положення статті 175 ЦПК України встановлюють певні процесуальні межі розгляду та вирішення кожної цивільної справи відповідно до заявленого позову.

У такому разі можна говорити про рамки функціональних повноважень суду в ході здійснення правосуддя.

У науковій цивільній процесуальній доктрині вказується, що функціональні повноваження суду охоплюють весь комплекс цивільних процесуальних прав та обов'язків судового органу на різних стадіях цивільного процесу, що дає змогу судові з винятковою повнотою встановлювати обставини справи, застосовувати норми права, постановляти рішення та інших функціональних повноважень суду першої інстанції на стадії судового розгляду, необхідно враховувати, що тут суд безпосередньо досліджує та оцінює зібрані у справі докази, встановлює обставини, що мають істотне значення для правильного вирішення справи, застосовує норми матеріального права і розв'язує справу, підтверджуючи наявність чи відсутність прав та обов'язків сторін.

Вказані повноваження можна розподілити на такі основні групи: 1) повноваження з керівництва процесом у судовому засіданні; 2) повноваження із закінчення процесу без винесення судового рішення; 3) повноваження, пов'язані з постановленням судового рішення [4, 136].

Результатом реалізації процесуальних повноважень суду щодо вирішення конкретної цивільної справи є рішення суду, яким закінчується розгляд справи. Відповідно до ч. 3 статті 252 ЦПК України розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду.

Цивільним процесуальним законом визначено певні юридичні критерії

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

щодо судового рішення у цивільних справах.

Так, відповідно до статті 263 ЦПК України судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права. Судове рішення має відповідати завданню цивільного судочинства, визначеному цим кодексом. При виборі та застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду України.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Законодавцем у вказаному процесуальному алгоритмі ухвалення судового рішення встановлено певні законодавчі рамки. Це стосується імперативної вимоги щодо вирішення означених питань виключно в межах заявлених позовних вимог (ч. 2 ст. 264 ЦПК України). Зазначене процесуальне положення реалізується в межах одного з базових принципів цивільного процесу — принципу диспозитивності (п. 5 ч. 3 ст. 2; ч. 1 ст. 13 ЦПК України).

Отже, системний аналіз вищевикладеного ще раз підтверджує, що реалізація положень статті 5 ЦПК України можлива лише в межах заявлених позовних вимог відносно застосування судом ефективного способу захисту порушеного права. Це універсальне положення розповсюджується на всі справи позовного провадження (сімейні, захист речових прав, захист авторського права — відповідно до правил ЦПК України), саме позовного, які вирішуються за правилами цивільного процесу.

Звернемося до іншого питання. Варто зазначити, що законодавець не

деталізував основні критерії щодо застосування судом обраного ним способу захисту в порядку статті 5 ЦПК України, а також алгоритм такого застосування.

У постанові Великої Палати Верховного Суду України (далі — ВП ВС) від 4 червня 2019 року у справі № 916/3156/17 щодо позову ПАТ «Імекс Банк» в особі Уповноваженого ФГВФО до ТОВ «Авенсіс» про визнання нікчемного договору недійсним зазначено таке:

- за змістом статей 15 і 16 Цивільного кодексу України кожна особа має право на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права у разі його порушення, невизнання або оспорювання та інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства;
- відповідно до частини другої статті 16 цього кодексу способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути: визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дії, яка порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна правовідношення, припинення правовідношення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди, визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Майже аналогічний за змістом перелік способів захисту передбачено у частині другій статті 20 Господарського кодексу України;
- при цьому за частиною другою статті 5 Господарського процесуального кодексу України суд відповідно до викладеної в позові вимоги позивача може визначити у своєму рішенні спосіб захисту, який не встановлений законом, лише за умови, що за-

коном не встановлено ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу.

Отже, суд може застосувати не встановлений законом спосіб захисту лише за наявності двох умов одночасно: по-перше, якщо дійде висновку, що жодний установлений законом спосіб захисту не є ефективним саме у спірних правовідносинах; по-друге, якщо дійде висновку, що задоволення викладеної у позові вимоги позивача матиме результатом ефективний захист його прав чи інтересів;

- Велика Палата Верховного Суду України неодноразово звертала увагу, що застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам. Подібні висновки сформульовані, зокрема, у постановках Великої Палати Верховного Суду України [5, 156].

У сучасних теоретичних роботах, присвячених питанням судової дискреції застосування ефективного способу захисту у цивільних справах, запропоновано модель критеріїв обрання такого способу захисту.

Зокрема А. В. Потапенко у своєму дисертаційному дослідженні вказує на єдиний процесуальний механізм визначення судом ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного приватного права та інтересу, який може бути використаний як алгоритм (дорожня карта) щодо застосування ч. 2 статті 5 ЦПК судами й носіями суб'єктивних приватних прав та інтересів, а саме: а) вимога про застосу-

вання судом ефективного способу захисту приватного права та інтересу, який не суперечить закону, має бути викладена у позовній заяві, а саме повинна бути відображена у змісті позовних вимог; б) визначення предмета та підстави позову є виключним волевільним правом позивача, суд позбавлений права на відповідну процесуальну ініціативу; в) позов повинен містити належне правове обґрунтування вимог відповідними нормами матеріального права, проте суд за принципом *iura novit curia* самостійно здійснює правову кваліфікацію спірних правовідносин та застосовує для прийняття рішення саме ті норми матеріального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини, що не призводить до зміни предмета позову та/або обраного позивачем способу захисту; г) чинне законодавство зумовлює обов'язкове встановлення судом наявності спору про право як необхідної умови для правильного застосування ч. 2 статті 5 ЦПК; ґ) оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту, судам слід визначити, чи є такий спосіб ефективним під час обрання між визначеними законом або договором чи іншими способами захисту одного зі шляхів правомірної поведінки в межах «судового розсуду»; д) ефективний спосіб має бути таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам, що обумовлює обережність суду при застосуванні конкретного ефективного способу захисту приватного права; е) суд може застосувати не встановлений законом спосіб захисту лише за наявності двох умов одночасно: якщо дійде висновку, що жодний установлений законом (або договором) спосіб захисту не є ефективним саме у спірних правовідносинах, і якщо з'ясує, що задоволення викладеної у позові вимоги позивача призведе до ефективного захисту його прав чи інтересів [6, 4–5].

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

У цілому можна прийняти вищезначену градацію щодо критеріїв обрання судом ефективного способу захисту.

Однак у ході реалізації судом положень статті 5 ЦПК України варто враховувати й положення статті 10 ЦПК України [2].

Відповідно до статті 10 ЦПК України суд у ході розгляду справи керується принципом верховенства права. Суд розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Суд застосовує інші правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України. Суд застосовує в ході розгляду справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Суд застосовує норми права інших держав у разі, якщо це передбачено законом України чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Якщо суд доходить висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії. У такому випадку суд після ухвалення рішення у справі звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України. У разі невідповідності правового акта правовому акту вищої юридичної сили суд застосовує норми правового акта вищої юридичної сили. У разі невідповідності правового акта міжнародному договору, згода на

обов'язковість якого надана Верховною Радою України, суд застосовує міжнародний договір України. Якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого — суд керується загальними засадами законодавства (аналогія права). Забороняється відмова у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини [2].

Верховний Суд України цілком правильно вказує, що Конституційний Суд України у своїх рішеннях постійно наголошує на необхідності врахування приписів чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та практики тлумачення і застосування цих договорів міжнародними органами, юрисдикцію яких визнала Україна (абзац третій підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, абзац перший підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 4 квітня 2018 року № 3-р/2018, абзац перший пункту 2.8 мотивувальної частини Рішення від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018).

Відповідно до положень ч. 1 статті 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [7].

Отже, обираючи ефективний спосіб захисту, суд повинен враховувати також конвенціональні положення та відповідну практику ЄСПЛ.

Висновки. Суд у ході здійснення правосуддя у цивільних справах, якщо

законом або договором не визначено ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, може у власному рішенні визначити інший спосіб захисту лише за наявності двох умов одночасно:

- 1) якщо дійде висновку, що жодний установлений законом спосіб захисту не є ефективним саме у спірних правовідносинах;
- 2) якщо дійде висновку, що задоволення викладеної у позові вимоги позивача матиме результатом ефективний захист його прав чи інтересів. Поруч із тим, ефективним способом захисту в межах реалізації судової дискреції (ст. 5 ЦПК України) є такий спосіб захисту, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам.

Водночас реалізація судової дискреції щодо визначення ефективного способу захисту має свої межі застосування. Зокрема у ч. 2 статті 5 ЦПК України

вказується, що обрання судом ефективного способу захисту, якщо закон або договір не визначають такого, здійснюється відповідно до викладеної в позові вимоги особи, яка звернулася до суду.

Отже, не можна говорити про можливість широкої судової дискреції щодо обрання ефективного способу захисту судом, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду.

Виключенням із вищевикладеного щодо застосування конкретного способу захисту є справи, пов'язані з відшкодування завданої фізичній особі шкоди унаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку — частини 3 та 4 статті 5 ЦПК України (відповідно до закону № 590-IX від 13.05.2020). ●

Список використаних джерел / List of references

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n2> (дата звернення: 23.05.2021).
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 23.05.2021).
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 23.05.2021).
4. Костянтин Гусаров. Функціональні повноваження суду в стадії розгляду цивільної справи та проблема заочного рішення. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9627/1/Gusarov_136-142.pdf (дата звернення: 23.05.2021).
5. Шабалін А. В. Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності: теоретичні та практичні аспекти Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 5. С. 155–163.
6. Потапенко А. В. Визначення судом ефективного способу захисту приватного права та інтересу, який не суперечить закону. Наукова робота на здо-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

- буття першого наукового ступеню – доктора філософії за спеціальністю 081 — Право. Анотація / Наук.-дослід. інст. підприєм. і права ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Анотація. 16 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1XmY818RmFnk83YaPCZLEJ97bm_DaECjB/view (дата звернення: 23.05.2021).
7. Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод : ратифіковано Законом України від 17.07.97 № 475/97-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 23.05.2021).
  1. Pro unesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv : Zakon Ukrainy vid 03.10.2017 roku № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n2> (data zvernennia: 23.05.2021).
  2. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (data zvernennia: 23.05.2021).
  3. Pro sudoustrii i status suddiv : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (data zvernennia: 23.05.2021).
  4. Kostiantyn Husarov. Funktsionalni pounovazhennia sudu v stadii rozghliadu tsyvilnoi spravy ta problema zaochnoho rishennia. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9627/1/Gusarov_136-142.pdf (data zvernennia: 23.05.2021).
  5. Shabalin A. V. Tsyvilno-pravovi zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti: teoretychni ta praktychni aspekty Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2020. № 5. S. 155–163.
  6. Potapenko A. V. Vyznachennia sudom efektyvnoho sposobu zakhystu pryvatnoho prava ta interesu, yakyi ne superechyt zakonu. Naukova robota na zdobuttia pershoho naukovoho stupeniu – doktora filosofii za spetsialnistiu 081 — Pravo. Anotatsiia / Nauk.-doslid. inst. pidpriem. i prava im. akad. F. H. Burchaka NAPrN Ukrainy. Anotatsiia. 16 s. URL : https://drive.google.com/file/d/1XmY818RmFnk83YaPCZLEJ97bm_DaECjB/view (data zvernennia: 23.05.2021).
  7. Konventsiu pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod : ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 17.07.97 № 475/97-VR. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennia: 23.05.2021).

Надійшла до редакції 23.05.2021 року

Шабалін А. Процессуальные вопросы определения судом эффективного способа защиты при рассмотрении гражданских дел. Стаття посвящена дослідженню громадянсько-процесуальних аспектів застосування судом належного і ефективного способу захисту порушеного права в межах власної судової дискреції. Уделяється увага дослідженню правової природи громадянсько-правової захисту, досліджуються існуючі доктринальні позиції, нормативна база в межах теми дослідження. Встановлені особливості реалізації судом дискреційних повноважень щодо застосування ефективного способу захисту порушеного частинного права. Визначені межі застосування вказаної дискреції в межах рішення громадянського

дела. В итоге нашли свое определение основные критерии избрания судом эффективного способа правовой защиты.

Ключевые слова: гражданско-процессуальная защита, суд эффективный способ защиты, гражданский процесс

Shabalin A. Judicial procedural issues of choosing an effective method of legal protection in civil cases. The article is devoted to the study of Civil Procedure aspects of the court's application of a proper and effective method of protecting a violated right within the frame of its own judicial discretion. Attention is paid to the study of the legal nature of civil protection, existing doctrinal positions, as well as the legal and regulatory environment. The features of the exercise of discretionary powers by the court regarding the use of an effective method of protecting violated private law have been established. It is indicated that the court is empowered to choose an effective method of legal protection exclusively within the limits of the statement of claim — claims are detailed. It is emphasized that when choosing an effective method of protection, the principle of the rule of law must be observed, in accordance with the provisions of Article 10 of the Civil Procedural Code of Ukraine ("CPCU"). This means that an effective method of legal protection must be correlated with the provisions of the Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms and the case law of the European Court of Human Rights. This universal provision applies to all cases of claim proceedings, namely the claim, which are decided by the rules of civil procedure. The peculiarity of the court's use of an effective method of protection in civil cases is that it can choose an effective method of legal protection only in court cases in which the claim is considered, as well as when the law or agreements do not determine the effective method of legal protection. On the basis of the conducted scientific research, the author has developed own gradation of legal criteria of choice by court of an effective way of legal protection at consideration of civil cases. Such a gradation is universal for all cases considered by the court under the rules of civil procedure. Exceptions to the above regarding the application of a specific method of protection are cases related to compensation for damage caused to an individual as a result of withdrawal of an insolvent bank from the market or liquidation of the bank.

Keywords: civil procedural protection, court effective way of protection, civil process